

A SZEXUÁLIS ELKÖTELEZŐDÉS MÉRÉSE. A SZOCIOSZEXUÁLIS ORIENTÁCIÓS KÉRDŐÍV (SOI-R) MAGYAR VÁLTOZATA*

MESKÓ NORBERT^{1,2} – LÁNG ANDRÁS² – KOCSOR FERENC² –
RÓZSA KRISZTIÁN³

¹ Pécsi Tudományegyetem, Illyés Gyula Kar

² Pécsi Tudományegyetem, BTK, Pszichológia Intézet

³ Pécsi Tudományegyetem, BTK, Pszichológia MA

E-mail: meskonorbert@meskonorbert.hu

Beérkezett: 2012. január 19. – *Elfogadva:* 2012. május 22.

ÖSSZEFOGLALÁS

Háttér és célok: Korábban az érzelemmentes, elköteleződés nélküli szexualitást az egyén individuális döntéseként, egyfajta intrapszichés változóként értelmezte a pszichológia, amely a Kinsey-jelentések (Kinsey és mtsi, 1948; 1953) óta igényt tart a jelenség egzakt, ellenőrizhető módszerekkel való kutatására. Mivel a szexualitás közvetlen kapcsolatban van a szaporodási sikerességgel, ennek mérése már régóta foglalkoztatja az evolúciós kutatókat is. Vizsgálatunk célja a Szocioszexuális Orientációs Kérdőív megújított változata (SOI-R) (PENKE és ASENDORPF, 2008) hazai hasznosíthatóságának ellenőrzése, a faktorstruktúra és a belső mutatók analízise. *Módszer:* Mintánk (N=1472) három alcsoportból áll: nők (N=832), férfiak (N=513) és homoszexuális férfiak (N=127). A kérdőívet magyarra fordítottuk és pszichometriai szempontból elemeztük. Konfirmációs faktoranalízist végeztünk a struktúra ellenőrzésére, a skálák belső megbízhatóságát Cronbach- α mutatóval vizsgáltuk, az életkor hatását Pearson-féle korrelációs együtthatóval teszteltük. Az alcsoportokat is összehasonlítottuk egymással egyszempontos varianciaanalízis, valamint Bonferroni-proba segítségével. *Eredmények:* A vizsgált populációban is elkülönül a három mért részminta szocioszexuális pontértéke: a nők csoportja alacsonyabb SO értéket mutat, mint a férfiaké, míg a legmagasabb SO pontszámot a homoszexuális férfiak adják. Az életkor előrehaladtával korlátlanabb szocioszexuális viselkedés mérhető a nők és férfiak csoportjában, miközben a szocioszexuális attitűd nem változik, a szocioszexuális vágy pedig csökken. A homoszexuális férfiaknál az életkor előrehaladtával a szocioszexuális vágy nem csökken, az alkalmi szexszel kapcsolatos elfogadó attitűd pedig emelkedik. A Szexuális Stratégiák Elmélete és a Plurális Stratégia Modell segítségével megérthetjük, hogy a korlátlan illetve korlátozott szocioszexualitásnak bizonyos körülmények között milyen adaptív értéke lehetett az emberi törzsfajlás során. *Következtetések:* Eredményeink azt mutatják, hogy a vizsgálatokban jól hasznosítható, megbízható mérőeszköz áll a magyar alanyokkal dolgozó kutatók rendelkezésére. Mivel a SOI-R meglehetősen prediktív eszköz a társas viselkedés személyiséggel, kötődéssel, hormonműködéssel összefüggő dimenzióinak feltárására, várhatóan számos kutatásban alkalmazzuk a machiavellizmus vizsgálatától a fizikai vonzerővel kapcsolatos párválasztási stratégiák elemzéséig.

KULCSSZAVAK: szocioszexuális orientációs kérdőív, szexuális stratégiák, párválasztás, evolúció

* Az első szerző a kutatás és a cikk írása idején OTKA posztdoktori pályázati támogatásban részesült (PD83794).

1. A SZOCIOSZEXUALITÁS FOGALMA ÉS MÉRÉSE

A Kinsey-jelentések hoztak először tudományos igényű eredményeket arról, hogy a promiszkuitás gyakorisága magasabb a szexuális viselkedés-repertoárban, mint azt korábban feltételezték (Kinsey, Pomeroy, és Martin, 1948; Kinsey, Pomeroy, Martin és Gebhard, 1953). Kinsey használta először a szocioszexualitás kifejezést, amellyel a rövid távú, elköteleződés nélküli szexuális kapcsolatokban való részvételi hajlandóság egyének közötti eltérését szerette volna jelölni. A pszichológia tudománya ugyan érdeklődéssel fordult a szocioszexualitás teóriája felé, de több évtized is eltelt, mire Simpson & Gangestad (1991) elkészített egy rövid, önkitöltős kérdőívet (Sociosexual Orientation Inventory - SOI), amellyel lehetővé vált a szocioszexuális orientáció mérése. Ezzel az eszközzel egyetlen dimenzió mentén, egy globális szocioszexualitás formájában lehetett mérni a promiszkuitásra való nyitottságot. A szerzőpáros több cikkén keresztül bemutatta az alkalmi szexuális kapcsolatok iránti nyitottságban mérhető egyéni eltéréseket (Gangestad & Simpson, 1990, Simpson & Gangestad, 1991, 1992).

Az eredeti kérdőív hét kérdésből állt, amelyből kettő a válaszadó korábbi szexuális viselkedésére vonatkozott, további kettő a jövőben várható viselkedésére, az utolsó három pedig a válaszadó érzelmi elköteleződés nélküli szexszel kapcsolatos általános attitűdjéről adott képet. (Ez alapján két alszkáláról, szocioszexuális viselkedésről és attitűdről beszélhetünk.) Eredményeik azt mutatták, hogy a férfiak általában magasabb pontszámot szereztek a SOI skálán, mint a nők. Mindkét nem esetében azt találták, hogy vannak olyanok, akik inkább hajlandók részt venni érzelmi elköteleződés nélküli szexuális kapcsolatokban, ezeket *korlátlan szocioszexualitású*-nak nevezték, szemben a másik csoporttal, akiket *korlátozott szocioszexualitással* jellemeztek. A relatíve magas SOI pontszám jelzi a válaszadó rövid-távú kapcsolatok iránti nyitottságának mértékét (ami rövid idő alatt számos partnerrel folytatott rövid szexuális viszonyt jelent), míg az alacsony SOI pontszám a hosszú távú párkapcsolatok preferenciáját mutatja (időben hosszabb és kizárólagos szexuális kapcsolat relatíve kevés szexuális partnerrel).

Gangestad & Simpson (2000) későbbi magyarázata szerint a SOI pontszámok egy alternatív párválasztási taktika alkalmazását jelentik a kondicionális párválasztási stratégiákon belül. A szexuális stratégia és az alternatív párválasztási taktika kifejezéseket különböző jelenség leírására használjuk. Szexuális, azaz, nemenként eltérő stratégia az, amelynek alkalmazására inkább nő, vagy inkább férfi hajlamos, és amellyel az egyed hatékonyan volt képes növelni túlélési vagy szaporodási esélyeit a törzsfejlődés során. (Részletesebben az

„Megvitatás” részben olvashatunk a Szexuális stratégiák elméletéről.) A párválasztási taktikát általában kondicionális stratégiának nevezzük, amennyiben ez az egyednek különböző viselkedéses megnyilvánulások közötti választását jelenti, és nem az egyedek közötti genetikai különbözőségekből ered. A kondicionális stratégiák a kompetitív képességek közötti különbségekből adódnak. Így a magasabb versengési potenciállal bíró individuumok különleges párválasztási taktikák segítségével képesek növelni rátermettségüket, míg az alacsonyabb kompetíciós adottságúak úgy maximalizálják fitnessüket, hogy alternatív párválasztási taktikákat használnak, amelyekkel például képesek elkerülni a hímek közötti közvetlen versengést. A fenotípusos minőséggel összefüggő alternatív párválasztási stratégiákat státusz-függő stratégiáknak nevezzük (Gross, 1996).

Mások rámutattak azonban arra, hogy a rövid- és hosszú-távú párválasztási taktika nemenként eltérő formában valósulhat meg (Archer & Mehdikhani, 2000). A női párválasztási taktika sokkal összetettebb, és a rövid távú vs. hosszú távú preferenciák megkülönböztetése nem elég árnyalt (Bleske & Buss, 2000). A férfiak egyrészt sokkal inkább hajlanak rá, hogy elfogadják egy ellenkező nemű idegen szexuális ajánlatát mint a nők (Clark & Hatfield, 1989). Míg azonban a férfi számára fiziológiai korlátokba ütközik rövid idő alatt több partner szexuális vágyainak kielégítése, addig a nő számára ez nem jár együtt hasonló élettani korlátozással. Ezért a magasabb SOI érték nem szükségszerűen van kapcsolatban a nők párkapcsolati minőségével (a párkapcsolati minőségről részletesebben ld. Bereczkei, 2003).

1.1. Szocioszexualitás és egyéni különbségek

Személyiségvonások és szocioszexualitás. A kutatók összefüggést találtak a szocioszexualitás és a Big Five személyiségteszt bizonyos összetevői között (Simpson, Wilson, Winterheld, 2004). Egy vizsgálatban például (Gangestad & Simpson, 1990) a korlátlan szocioszexualitás (magas SOI pontszámok) és két személyiség dimenzió, az extroverzió (társaságkedvelés, önmonitorozás) valamint az impulzivitás (gátlástalanság, alacsony önkontroll és az ártalomkerülés hiánya) között találtak pozitív korrelációt. A korlátlan szocioszexualitású személyek extrovertáltabbak, agresszívebbek, gátlástalanabbak és inkább jellemző rájuk a kontrollvesztés, szemben korlátozott szocioszexualitást mutató társaikkal, akik viszont magasabb értékeket érnek el a társas közelség és jóllét skálákon.

Wright (1999) vizsgálata szerint a nők esetében a magasabb extroverzió és az alacsonyabb szeretetreméltóság előrejelzi a korlátlan szocioszexualitást. A nőknél a rövid távú kapcsolatok iránti preferencia együtt jár a nagyobb mértékű harag/ellenségeskedés érzetével, a magasabb impulzivitással, a fokozott izgalomkereséssel és a kevésbé mérlegelő, megfontoló

hozzállással. Eszerint a korlátlan szocioszexualitású nők érzelmileg labilisabbak, nyitottabbak a kalandokra és élvezetekre, mint alacsony SOI-val jellemezhető társaik. Ugyanakkor a korlátozott szocioszexualitású nők kevésbé nyitottak az új eszmék és értékek iránt, hajlamosabbak a depresszióra, öntudatosabbak és szolgálatkészebbek. Eszerint a korlátozott szocioszexualitással jellemezhető nők inkább preferálják a konvenciókon, normákon alapuló viselkedést és kevésbé toleránsak az alapvető szabályok megsértésével kapcsolatban.

Szocioszexualitás és kötődés. A kötődési mintázat felfogható a negatív érzelmek szabályozására vonatkozó adaptív stratégiaként is, amely főként a fizikai és érzelmi stresszel teli környezetben látható (Simpson & Rholes, 1994). Ugyanazt a három kötődési mintázatot találták a kutatók a gyermek-gondozó között, valamint a felnőttkori szerelmi kapcsolatok résztvevői között. A biztonságosan kötődő személy számára nem okoz problémát a kötődési személytől (pl. szerelmi partnertől) való érzelmi függés, akiben meg is bíz, és akihez könnyű szerrel fordul érzelmi támogatásért, megnyugtatásért, ha szüksége van rá. Az elkerülő kötődési mintázatot mutató szorong attól, hogy kötődési személye elutasítja őt (szorongó-elkerülő kötődés), vagy leértékeli az érzelmi közelség fontosságát és az intim kapcsolatokat (elutasító-elkerülő kötődés). Következésképp az elkerülő kötődésű egyén távol tartja magát hosszú távú partnerétől fizikai, érzelmi és pszichológiai értelemben is, különösen amikor stresszt él át. A szorongva kötődő személy folyamatosan aggódik amiatt, hogy partnere visszautasítja őt. Ennek eredményeként szinte tapad partnerére, birtokolni szeretné őt és extra módon figyel a partner minden olyan jelzését, amely arról árulkodhat, hogy az illető esetleg el akarja hagyni őt.

Brennan & Shaver (1995) ebből kiindulva próbálta feltérképezni a szocioszexualitás és a kötődés közötti kapcsolatot. Véleményük szerint egy párkapcsolatban az érzelmi függőség és az intimitás tartós kerülése hajlamosá teszi a rövid távú kapcsolatokban való részvételre. Vizsgálatukban a korlátlan szocioszexualitású személyekre különösen jellemző volt az elkerülő kötődési mintázat. Jellemzően nagyobb ambivalenciával viszonyultak partnerükhöz (pl. hiányzott az egyértelmű, konfliktustól mentes alapézés), nagyobb frusztrációt éltek meg partnerükkel kapcsolatban (pl. haragudtak partnerükre, mert az alulbecsülte vagy nem szerette őket), és erősebb igényt mutattak az önmagukba vetett hit fenntartására (pl. nem kértek segítséget, támogatást partnerüktől). A korlátlan szocioszexualitású személyek alacsonyabban értékelték a kötődési biztonságot, a közelség-keresést és a bizalom/megbízhatóság skáláin mind a partnerüket, mind egyéb társas kapcsolataikat.

Ezzel összhangban Simon (1997) azt találta, hogy a biztonságos kötődés

összekapcsolódik az alkalmi szexuális kapcsolatok iránti negatív attitűddel (pl. a korlátlan szocioszexuális orientációval), míg az elkerülő kötődési mintázatot mutatók pozitív beállítódásról számoltak be az alkalmi szexszel kapcsolatban. A szocioszexuális viselkedés és a kötődés között azonban nem találtak korrelációt a kutatók ebben a vizsgálatban. Stephan & Bachman (1999) szerelem-mintázatokat vizsgált és azt találta, hogy az egyének különböző kategóriákba sorolhatók, amelynek kapcsolata lehet a kötődéssel. „Tapadós”-nak nevezték a szorongó-elkerülő kötődést mutatókat, „ideges”-nek az elutasító-elkerülő kötődésűeket, „ingtag”-nak pedig azokat, akik kényelmetlenül érezték magukat a függetlenség és a partner közelségének hatására is.

Szocioszexualitás, férfiasság/nőiesség és nemi szerepek. A pszichoszexualitással foglalkozó munkák egy harmadik csoportja feltárta a szocioszexualitás és a nőiesség/ferfiasság valamint a nemi szerepek közötti kapcsolatot (Simpson, Wilson és Winterheld, 2004). Mikach & Bailey (1999) azt feltételezte, hogy a korlátlan szocioszexualitású nők férfiasabbak a korlátozottakhoz képest, amelyet azzal magyarázott, hogy a méhen belüli fejlődés alatti megnövekedett androgén hormonra ezeknek a nőknek az agya maszkulinabb irányba fejlődhetett. Feltevésüket heteroszexuális női mintán ellenőrizték, amely csoport fele relatíve sok szexuális partnerről számolt be (25-200), a másik fele pedig ehhez képest kevesebbről (10 vagy kevesebb). A több partnerről számot adó nők egyrészt nagyobb érdeklődést mutattak az alkalmi szexuális kapcsolatok iránt, másrészt magasabb pontszámot adtak mindhárom maszkulinitást mérő skálán: gyerekkori emlékeikben több férfias elem volt, felnőttként férfiasabbnak tartották magukat, és fizikai megjelenésük és viselkedésük alapján férfiasabbnak is ítélték meg őket. A két csoport között - a fent említett szexuális preferencia-béli szignifikáns eltérés ellenére - a SOI pontszámok átlagértéke nem különbözött egymástól.

Ennek a kutatási gondolatmenetnek a kiegészítéseként Walker, Tokar és Fisher (2000) eltérő maszkulinitás-faktorokat vetett össze a szocioszexuális orientációs kérőív pontszámaival (SOI), amikor egyetemista férfiakat vizsgált. A korlátlan szocioszexualitású férfiak kevésbé voltak elfogadók a liberális nemi szerepekkel kapcsolatban, mint korlátozott szocioszexualitású társaik. Ez megegyezik azzal a (nyugati társadalmakban a férfiasságról alkotott általános) elképzeléssel, amely szerint az érzelemmentes szexualitás elsősorban a férfi előjoga, és amelyben a nemi szerepek egyenlőtlenségével kapcsolatos hagyományoknak is nagy szerepe van. Egy másik tanulmányban Cunningham & Russel (2004) pozitív kapcsolatot talált a SOI pontszámok és a Bem-féle nemi szerep kérdőív (Bem Sexual Role Inventory, BSRI) (Bem, 1974) által mért nemi szerepelvárások mértéke között: a korlátlan

szocioszexualitású nők és férfiak is magasabb maszkulinitás értékeket mutattak. A korlátlanabb szocioszexualitással jellemezhető egyének a potenciális hosszú távú partner elköteleződését és státuszát kevésbé tartották fontosnak, mint az illető fizikai vonzerejét, szemben a korlátozottabb szocioszexualitású társaikkal. Annak, hogy mit tartanak fontosnak egy lehetséges partnerben (vonzerő vs. elköteleződés/státusz), megbízhatóbb prediktora volt a (BSRI által mért) társadalmi nemi szereppel való azonosság mértéke, mint a szocioszexualitás.

A szocioszexualitás és a szexuális orientáció kapcsolatát vizsgálva Bailey, Gaulin, és munkatársai (1994) azt találta, hogy a leszbikus és a heteroszexuális nők nem különböznek egymástól SOI pontszámuk tekintetében. Ugyanakkor a homoszexuális férfiak magasabb SOI átlagpontszámokat értek el, mint heteroszexuális társaik.

2. A GLOBÁLIS SZOCIOSZEXUÁLIS ORIENTÁCIÓ ÖSSZETEVŐI

Penke & Asendorpf (2008) felvetette, hogy a korábban globálisnak vélt szocioszexuális orientáció alapvetően három komponensből áll: a szocioszexuális viselkedésből, a szocioszexuális attitűdből és a szocioszexuális vágyból.

2.1. A szocioszexuális viselkedés

A szocioszexuális orientáció fogalma az evolúciós elméletalkotók számára azért volt fontos, mert az elköteleződés nélküli szexuális kapcsolatok iránti nyitottság egyéni eltérései egyrészt a (jól mérhető) viselkedésben is tetten érhetők: vannak, akik inkább folytatnak érzelemmentes szexuális viszonyokat, míg másokra ez egyáltalán nem vagy csak kevésbé jellemző. Mivel bizonyos körülmények között a korlátlan szocioszexuális viselkedés magasabb utódszámot eredményez, ezért a természetes szelekció kedvezett ennek a viselkedésnek az elterjedésének az evolúciós múltban, amikor a közösülések száma és a születendő utódok mennyisége között egyértelmű összefüggés volt. A rövidtávú kapcsolatok iránti fogékonyság tehát felfogható egyfajta evolúciós adaptációként is, amely az egyedfejlődési pályának egy sajátos, a reprodukcióval összefüggő nem tudatos döntéseken alapuló, a környezet eltartó képességéhez alkalmazkodó stratégiájaként működik. Az élettörténetét tekintve a szocioszexuális viselkedés arról is informál, hogy az egyén az általa birtokolt erőforrást (idő, energia, pénz) inkább rövid távú, érzelemmentes kapcsolatokban vagy hosszú távú, érzelmi elköteleződésen alapuló viszonyban hasznosította inkább. Az élettörténeti stratégiák elméletének biológiai modelljei már feltártak hasonló összefüggéseket

(Roff, 1992). Az élet bármely pontján vizsgált szocioszexuális viselkedés tehát összefügg a párválasztás területén szerzett egyéni tapasztalatokkal és jelezheti az illető jövőbeli viselkedési tendenciáit is (Penke & Asendorpf, 2008).

2.2. Szocioszexuális attitűd

A szocioszexuális attitűd az elköteleződés-mentes szexualitással kapcsolatos egyfajta értékelő beállítódás (Penke & Asendorpf, 2008). Természetesen az attitűdökben tapasztalható egyéni eltérésre számos kulturális sajátosság is hatással lehet. A nemiség megjelenésével összefüggő kulturális értékek (például az erkölcs, a morál), a szexualitással kapcsolatos hagyományok (például a vallási előírások), és az intézményesült szokások (például a házassági rendszerek) mind szerepet játszanak az adott népesség szocioszexualitásának alakulásában (Low, 2007). Ezek a hatások ugyanakkor nem elszigetelve jelennek meg egy populációban: az egyes társadalmi csoportok, rétegek szocioszexualitása kölcsönös befolyással van másokra. Például, a nők korlátlan szocioszexuális viselkedésének elnyomására irányuló társadalmi elvárás nagyobb valószínűséggel vezet a nők egymást is korlátozó magatartásához (Baumeister & Twenge 2002).

2.3. Szocioszexuális vágy

A szocioszexuális vágy az általános szexuális vágyhoz hasonló motivációs állapot, amely a nemi érdeklődés fokozódásával, és bizonyos szexuális fantáziákkal-, és az arousal emelkedésével jár együtt (Penke & Asendorpf, 2008; Simpson és Gangestad, 1991; Simpson, Wilson és Winterheld, 2004). Ellentétben azonban az általános szexuális vágygal, a korlátlan szocioszexuális vágy főként a külső megjelenéssel összefüggő (fizikai) vonzeróból fakad, a tárgya pedig a lehetséges szexuális partner, aki nem azonos az érzelmileg elkötelezett, tartós partnerrel. Ezért a szocioszexuális vágy mérésével alapvető különbség tehető a hosszú és rövid távú párválasztási taktikák alkalmazásának motivációs bázisa között.

3. SAJÁT VIZSGÁLAT

3.1. Célkitűzés

Vizsgálatunk célja a Szocioszexuális Orientáció Kérdőív átdolgozott változatának (SOI-R; Penke & Asendorpf, 2008) magyarra fordítása és a lefordított teszt használhatóságának ellenőrzése volt. Feltételeztük, hogy az evolúciós, ultimatív meghatározottságnak köszönhetően a kérdőív struktúrája kultúrától függetlenül egyetemes, így magyar mintán is

sikerül reprodukálni az eredeti struktúrát és az eredetihez közelítő pszichometriai mutatókat. Emellett feltételeztük, hogy a szocioszexualitásban mutatkozó nemi és szexuális orientációs különbségek magyar mintán is az evolúciós pszichológiából levezethető, a korábbi vizsgálatokat megerősítő módon alakulnak. Ez alapján tehát azt vártuk, hogy a nők korlátozottabb szocioszexualitást mutatnak, mint a férfiak. A magukat homoszexuálisnak definiáló férfiak várakozásaink szerint korlátlanabb szocioszexualitással rendelkeznek mint a férfiak átlagpopulációja.

Munkánk közvetett célkitűzése az volt, hogy a magyar alanyokkal dolgozó pszichológusok számára elérhetővé tegyünk egy olyan eszközt, amelyet már széles körben használnak a párválasztással, párválasztási preferenciákkal foglalkozó nemzetközi kutatásokban.

3.2. Módszer

A vizsgálat résztvevői. A SOI-R magyar változatának vizsgálatakor összesen 1472 személy adatait elemeztük (átlagéletkor: 26.86 ± 8.96 év, min: 16, max: 74). A minta 832 nőből (átlagéletkor: 25.20 ± 6.75 év, min: 16, max: 68), 513 férfiből (átlagéletkor: 28.27 ± 11.00 év, min: 18, max: 74) és 127 homoszexuális férfiből (átlagéletkor: 32.04 ± 9.52 év, min: 16, max: 60) állt. A SOI-R kérdőívet az 2010 decemberétől 2011 decemberéig több vizsgálatban is felhasználtuk online kérdőív (www.surveymonkey.com) formájában más kérdőívekkel együtt, amelyek linkjét változatos formában juttattuk el potenciális vizsgálati személyeknek (pl. e-mailben, közösségi oldalak, elektronikus tanulmányi rendszerek felhasználásával). A vizsgálat kezdetén átlagos női és férfi populáció összehasonlítását terveztük, és nem tettünk fel kérdést a szexuális irányultsággal kapcsolatban (hetero-, bi-, homoszexualitás). Máig is kérdéses ugyan, hogy a teljes populációban milyen arányban fordul elő a homoszexualitás (és ezt pontosan hogyan is lehet definiálni), mivel vizsgálatunkban erre nem kérdeztünk rá (pl. a Kinsey-féle skálával, ld. Kinsey, Pomeroy, Martin, 1948) ezért abból indultunk ki, hogy az általunk vizsgált csoportokban is vannak saját nemük iránt érdeklődők. Ennek gyakorisága korábbi vizsgálatok alapján valószínűleg 2-5% a kizárólagosan homoszexuális érdeklődésű férfiaknál, és 1-2% lehet a hasonló nők esetében (Diamond, 1993; Laumann, Michael, Gagnon, & Michaels, 1994; Wellings, Field, Johnson, & Wadsworth, 1994). A biszexuálisok aránya a populációban ennél lényegesen magasabb lehet.

Egy későbbi kutatási fázisban lehetőségünk nyílt homoszexuális férfiak vizsgálatba való bevonására, akiket egy általuk használt levelezőlista segítségével szólítottuk meg, amelyre

feltettük az online kérdőív linkjét. A kitöltés, adatszolgáltatás minden esetben anonim és önkéntes volt, a résztvevők a folyamat bármely pontján megszakíthatták a részvételt. A résztvevők kiválasztásának sajátosságai miatt tehát eredményeink valószínűleg csak korlátozott érvényességgel bírnak majd: átlagos női és férfi populációról beszélhetünk (amelyben valószínűleg többségében heteroszexuális egyének vannak), és ezeket hasonlíthatjuk össze egy magukat homoszexuálisként azonosító férfi csoporttal.

A vizsgálatban alkalmazott mérőeszközök. A Szocioszexuális Orientáció Kérdőív (Sociosexual Orientation Inventory Revised; SOI-R) három alskálából áll: (1) szocioszexuális viselkedés – SOI-B; szocioszexuális attitűd – SOI-A, és szocioszexuális vágy – SOI-D. Mindhárom alskála 3-3 itemből áll. Az eredeti SOI-R tesztet két változatban mérték be a szerzők: az alapváltozatban kilenc-fokú skálán kell válaszolni a kérdésekre, az alacsonyabb szocioökonómiai státuszú válaszadók számára pedig készítettek egy ötfokú skálákkal operáló változatot is, amely ugyan kevésbé differenciált elemzést tesz lehetővé, viszont megkönnyíti a válaszadást. Jelen hazai vizsgálat csak a 9 fokú skálákkal alkalmazott teszt használhatóságának vizsgálatára terjed ki. A teszt kilenc tételét magyarra fordítottuk, majd a fordítás pontossága miatt visszafordítottuk, egybevetve az eredetivel. Forrásként a teszt angol és német változatát is használtuk, amelyek elérhetők a SOI-R eszközt megalkotó kutató, Lars Penke weboldalán (www.larspenke.eu). A teszt magyar nyelven megtalálható az 1. mellékletben és letölthető az említett kutató weboldaláról (http://www.larspenke.eu/pdfs/SOI-R_hungarian_9.doc).

----- 1. ábra kb. ide -----

A vizsgálatban alkalmazott elemzések. A Szocioszexuális Orientáció Kérdőív Penke és Asendorpf (2005) által javasolt struktúrájának illeszkedését a magyar minta adataihoz konfirmációs faktoranalízissel ellenőriztük. A skálák belső megbízhatóságának becslésére Cronbach- α -mutatókat, a skálák egymás közötti illetve életkorral mutatott lineáris kapcsolatainak felderítésére Pearson-féle korrelációs együtthatókat számítottunk. A három vizsgált csoport változókon elért pontszámait egyszempontos varianciaanalízissel hasonlítottuk össze, a csoportok páros összehasonlítására Bonferroni-próbát végeztünk. Az elemzések elvégzéséhez az IBM SPSS Statistics 19.0 és az Amos 18 programcsomagot alkalmaztunk.

4. EREDMÉNYEK

A SOI-R struktúrája és pszichometriai jellemzői. A Penke & Asendorpf (2008) által javasolt háromfaktoros struktúra illeszkedését adatainkhoz maximum likelihood módszerű konfirmációs faktoranalízissel ellenőriztük. Az eredmények jó illeszkedést mutattak: $\chi^2_{(27)} = 265,713$, $p < 0,001$; TLI = 0,96; CFI = 0,97; RMSEA = 0,078 (CI = 0,069 – 0,086). A faktorsúlyokat és a skálák közti kovariancia értékeket az 1. ábra mutatja be.

----- 1. táblázat kb. ide -----

Az alskálák egymással és a globális szocioszexuális index-szel mutatott Pearson-féle korrelációját az 1. táblázat mutatja be. Az 1. táblázatból látható, hogy az alskálák egymás közötti korrelációja gyenge, illetve mérsékelt erősségű, míg az alskálák erős korrelációt mutatnak a globális szocioszexuális index-szel. Ezen erősségek összhangban állnak az eredeti mérőeszköz átdolgozásakor kapott értékekkel (Penke & Asendorpf, 2008).

----- 2. táblázat kb. ide -----

Életkor és szocioszexualitás összefüggése eltérő nemű és szexuális orientációjú csoportokban. Szocioszexualitás és életkor összefüggéseit lineáris korrelációval vizsgáltuk. Mivel feltételeztük, hogy az összefüggések nemenként, illetve a szexuális orientáció tekintetében eltérést mutatnak, a Pearson-féle korrelációs együtthatókat minden almintánk esetén külön kiszámoltuk. Eredményeinket a 2. táblázat mutatja be. A táblázatból látható, hogy heteroszexuális nők és heteroszexuális férfiak esetében az életkor szignifikáns egyenes arányos kapcsolatban áll a szocioszexuális viselkedéssel, míg szignifikáns, de fordított kapcsolatot mutat a szocioszexuális vágygal. Ez azt jelenti, hogy mind a heteroszexuális nők, mind a heteroszexuális férfiak az életkor előrehaladtával gyakoribb szocioszexuális viselkedésről és alacsonyabb szocioszexuális vágyról számolnak be. A szocioszexuális attitűd, illetve a SOI-R összpontszáma nem mutatott szignifikáns együttjárást az életkorral egyik fent említett csoport esetében sem. Homoszexuális férfiaknál az életkor függetlennek mutatkozott a szocioszexuális vágytól, míg a SOI-R összpontszáma, a szocioszexuális viselkedés és a szocioszexuális attitűd szignifikáns pozitív korrelációt mutatott az életkorral. Tehát minél idősebb volt a homoszexuális férfi, annál gyakoribb szocioszexuális viselkedésről és elfogadóbb szocioszexuális attitűdről számolt be, és annál magasabb volt globális szocioszexuális indexe is.

----- 3. táblázat kb. ide -----

Az eltérő nemű és szexuális orientációjú csoportok skálaértékeinek összehasonlítása. A heteroszexuális nők, heteroszexuális és homoszexuális férfiak SOI-alskálákon elért pontszámait és globális szocioszexuális indexét egyszempontos varianciaanalízissel hasonlítottuk össze. Az eredményeket a 3. táblázat mutatja be. A 3. táblázat alapján elmondható, hogy a pontszámok az alskálákon és a globális szocioszexuális indexen is elvárásainknak megfelelően alakultak. A varianciaanalízis mind a négy változón szignifikáns különbséget jelez a csoportok között. Az adatokból és a post hoc elvégzett Bonferroni-próbából kiderül, hogy mind az alskálák (viselkedés, attitűd, vágy), mind pedig a globális szocioszexuális index tekintetében a nők mutatják a legalacsonyabb, míg a homoszexuális férfiak a legmagasabb értéket.

5. MEGVITATÁS

Vizsgálatunkban a Szocioszexuális Orientáció Kérdőív (SOI-R) magyar változatának elkészítésére és az eszköz faktorstruktúrájának elemzésére, magyar nyelvterületen való alkalmazhatóságának tesztelésére vállalkoztunk. Eredményeink azt mutatják, hogy a SOI-R magyar változata az eredetivel megegyező faktorstruktúrával, és magas belső konzisztenciával rendelkező, megbízható mérőeszköz. Az alskálák közötti és a globális szocioszexuális index-szel mutatott korrelációk erőssége összhangban van az eredeti eszköz pszichometriai mutatóival (Penke & Asendorpf, 2008). A vizsgált alminták SOI-R értékei megfelelnek a predikciókban megfogalmazottaknak és egybeesnek a nemzetközi kutatási tapasztalatokkal (Schmitt & munkatársai, 2003). A három vizsgált csoport mindhárom alskálán és az összesített SOI-R skálán eltérő pontszámokat adott. A legalacsonyabb értékeket a nőknél, ennél magasabbakat a férfiaknál, míg a legmagasabbakat a homoszexuális férfiaknál mértük. A következőkben vizsgálatunk eredményeit vitatjuk meg néhány elméleti probléma köré csoportosítva.

Miért mérhető a férfiaknál korlátlanabb szocioszexualitás, mint a nőknél? Az eredmények mélyebb megértését segítheti a téma tágabb keretbe ágyazott kifejtése, hiszen a Szocioszexuális Orientációs Kérdőív elméleti hátterét evolúciós magyarázatok figyelembe vételével alakították ki a szerzők (Simpson & Gangestad, 1991). Az evolúciós pszichológusok nem képviselnek egységes álláspontot abban a kérdésben, hogy mi tekinthető a humán

párválasztási stratégiák alapjának (Schmitt, 2005). Egyes elképzelések szerint az ember alapvetően monogám természetű, amely számos élethosszig tartó párkapcsolatban nyomon követhető (Hazan & Zeifman, 1999). Mások azt állítják, hogy fajunkat inkább a több partnerrel való kapcsolatra tette alkalmassá az evolúció, amelyet jól illusztrál a poligínia (többnejűség) és a házasságtörés „intézménye” (Symons, 1979). Egy harmadik álláspont szerint pedig mind a férfiak, mind a nők fakultatív stratégiákat fejlesztettek ki, amelyek egyfajta kevert vagy plurális párválasztási repertoárt eredményeznek (Gangestad & Simpson, 2000).

A párválasztási stratégiák elemzésével foglalkozó teóriák ugyanakkor megegyeznek abban, hogy megkülönböztetnek egymástól rövid távú- és hosszú távú párválasztási stratégiát (Simpson, Wilson és Winterheld, 2004). Evolúciós értelemben a párválasztási stratégia a környezethez való alkalmazkodás integrált eszköze (egymásra épülő adaptációk rendszere), amely bizonyos értelemben szervezi és vezeti az egyén szaporodással kapcsolatos törekvéseit. A párválasztási stratégiák követésével kapcsolatos viselkedés nem szükségszerűen szándékos, és nem minden esetben lépi át a tudatosodás küszöbét. Leginkább genetikai alapú programként határozhatjuk meg, amely alapvető döntési mechanizmusokban érhető tetten.

A szocioszexualitásban mérhető nemi eltérések okára leginkább *a szexuális stratégiák elmélete* képes magyarázatot adni. Számos fajnál azt találjuk, hogy az egyik nem szaporodási sikerességét közvetlenül és markánsan befolyásolja a számára elérhető lehetséges szexuális partnerek száma, míg ugyanez nem mondható el a másik nemről. Ez egyenesen következik a szülői ráfordítás modellből (Trivers, 1972). Az emlős hímekre az a jellemző, hogy a nőstényekhez képest kisebb – sokszor lényegesen kisebb – a szülői ráfordításuk, azaz kevesebb időt és energiát fordítanak az utódokra. Ezért genetikai képviselőtüket akkor növelhetik sikeresen a következő nemzedékben, ha minél több utódot próbálnak nemzeni és ennek érdekében minél több nősténnyel párzanak. Erre irányuló törekvésüknek a fogadókész nőstények száma szab határt.

Ha megfordítjuk a helyzetet és a nőstény szemszögéből szemléljük a kérdést, akkor viszont a következőket mondhatjuk el. A legtöbb emlősnél a nőstények reprodukív sikerességét nem az növeli, ha minél több hímmel igyekszik párzani. A nőstény ugyanis a megtermékenyülést követően energetikailag már „elköteleződött” az embrió(k) fejlődésében, és az újabb párzásoknak nem lenne jelentőségük az utódszám növelésében. A nőstények reprodukív sikerességének a hímek által birtokolt erőforrások (táplálék, territórium, stb.) minősége és mennyisége szab határt. Az utódgondozás folyamán ugyanis a megfelelő táplálék és környezeti feltételek azok a tényezők, amelyekre a nősténynek az utódok felneveléséhez

szüksége van. A hímek pedig csak akkor tudják az erőforrásokat biztosítani a nőtény számra és megosztani az utódokkal, ha rendelkeznek azokkal. Ezért a hímek versengésben állnak egymással, hogy ezeket az erőforrásokat megszerezzék, megtartsák és ezzel vonzóvá váljanak a nőtények számára (Buss & Schmitt, 1993). Ez a diszparitás azt jelenti, hogy a hímek olyan képességekre szelektálódtak, amelyek lehetővé teszik a számukra, hogy egyrészt sikeresen vetélkedjenek más hímekekkel, másrészt, hogy fel tudják kelteni a nőtények érdeklődését. Ez jól nyomon követhető a legtöbb faj hímjének és nőtényének viselkedését és megjelenését összehasonlító kutatásokban (Trivers, 1972).

Mivel fajunk nagy hasonlóságot mutat a többi emlős-faj reproductív stratégiáival, ezért Symons (1979) feltételezte, hogy a párválasztási preferenciánkban található nemi különbségek összefüggésben vannak a szülői ráfordításban mérhető nemek közötti eltérésekkel. Eszerint a közös utód létrehozásához nélkülözhetetlen, minimálisan szükséges szülői ráfordítás nemek közötti különbsége állhat annak háttérében, hogy a férfiak és nők szexuális viselkedése eltérő. Ezzel magyarázható például, hogy a nő érzelmi-motivációs bázisa mozgósításával a lehetséges partner szülői ráfordítási képességének és hajlandóságának felmérését részesíti előnyben. Ezzel szemben a férfi érzékszervi fogékonyságának érzelmi-motivációs alapja a minél több partner szexuális elérését irányítja (Buss & Schmitt, 1993).

Miért van eltérés a szocioszexualitásban a nemen belül? A kérdést leginkább a plurális stratégia modell világítja meg. A plurális stratégia modell (Gangestad & Simpson, 2000) egy olyan „kevert” elmélet, amelynek újdonsága, hogy egyesíti magában a szexuális szelekció jó-gén és jó-társ modelljét, és a párválasztási stratégiák nemen belüli és nemek közötti változatosságának kérdésére is igyekszik választ adni.

Ahogy Gangestad & Simpson (1990) már korábban is kifejtette a szexuális viselkedés evolúciójáról alkotott elméletében, a nők arra szelektálódtak, hogy a férfiak párkapcsolati értékét két alapvető szempont alapján mérjék fel. Az egyik szempont, hogy a potenciális partner milyen valószínűséggel képes és hajlandó időt, energiát, anyagi jellegű szülői ráfordítást invesztálni a felnövekvő közös utódokba (azaz jó társ-e). A másik aspektus, hogy a potenciális partner hordoz-e a túlélés és a majdani szaporodás szempontjából jó géneket (pl. az egészséget, betegségekkel szembeni ellenállóképességet sugárzó fenotípus, a fizikailag vonzó, szimmetrikus arc és test), amelyek „megszerzése” fontos lehet a nő számára, mert ezzel mintegy javíthatja saját génjeit a következő generációban. Az individuumok többsége számára kifejezetten nehéz feladat lehetett megtalálni, megszerezni és megtartani azt a partnert, aki mindkét szempontból előnyösnek tűnt (kiváló genetikai állománnyal rendelkezik és magas apai ráfordításra is képes és hajlandó). Az ilyen – mindkét szempontból kedvező

tulajdonságú – partner iránt nagy volt a kereslet a párválasztás piacán, ezért folyamatosan fennállt a lehetősége, hogy egy másik, vonzó rivális elcsábítja. A plurális stratégia modell szerint ezért a nők valószínűleg folyamatosan „átkapcsoltak” (trade-off) egyik szemponttól a másikra és vissza, amikor a párválasztásnál döntést kellett hozniuk a potenciális partnerrel kapcsolatban.

Az, hogy milyen vonásokat látunk szívesen partnerünkben, általában függ attól is, hogy mi magunk milyen tulajdonságokkal bírunk, és ezek a tulajdonságok mennyire tesznek bennünket népszerűvé a „párválasztás piacán”. Tehát az, hogy mit tudok kínálni, nagyban befolyásolja azt, hogy mit kereshetek. Ezért a stratégiák közötti átkapcsolás annak függvénye is, hogy az adott individuumban milyen tulajdonságokkal rendelkezik (egészségi állapot, fizikai vonzerő, stb.), illetve, hogy milyen környezeti erőforrások érhetők el (szélsőséges környezeti feltételek szegényes erőforrásokkal vagy kiszámítható környezet bőséges erőforrásokkal, stb.). A modell szerint a jó genetikai minőségű férfi (akinek vonzó külső megjelenése például az átlagosnál szimmetrikusabb fizikai jegyeiben látható) anélkül is képes volt reprodukálódni az evolúciós múltban, hogy számottevő időt, energiát és erőforrást fektetett volna a partner elérésébe, szemben azzal a férfival, aki nem rendelkezett ilyen előnyös tulajdonságokkal. Tehát a magas rátermettség és életképesség jegyeit mutató férfiak sikeresebbek voltak a rövid-távú párkapcsolati stratégia megvalósításában, amely a kutatók szerint (Trivers, 1972; Buss & Schmitt, 1993) a férfiak „alapvető” párválasztási stratégiája. A kevésbé rátermett férfi pedig, aki nem rendelkezett olyan génekkel, amelyek az utódok átlagon felüli túlélési és szaporodási esélyét biztosíthatta volna, magas kapcsolati befektetéssel igyekezett ellensúlyozni genetikai hátrányát. Időt, energiát szentelt a partnerre és a közös utódok felnevelésére (esetleg elfogadta a partner korábbi kapcsolatból származó utódát is), és kizárólagos szexuális és érzelmi elköteleződéséről biztosította partnerét. Ezek a férfiak tehát inkább hosszú távú párkapcsolati stratégiát követtek.

A plurális stratégia elmélete szerint a rövid-távú vs. hosszú-távú párválasztási stratégia közötti választásban nagy szerepe van a környezeti hatásoknak is. Az ősi környezetben, ahol a kétszülős gyermekgondozás kritikus tényező lehetett a gyermek túlélése szempontjából, a férfiak jó szülői minősége sokkal fontosabb, és a nők által magasabbra értékelt jelzés lehetett, mint a mai jóléti társadalmakban. Tehát elképzelhető, hogy a férfiak hosszú távú párkapcsolati elköteleződése értékesebb, keresettebb tulajdonság volt a nők számára, mint manapság. Ugyanakkor az evolúciós környezetben, amely leginkább a mai törzsi társadalmak életfeltételeihez lehet hasonló, a fertőzések kockázata és valószínűsége jóval magasabb volt az iparosodást követő kultúrákhoz képest. Ezért a jó egészségi állapot jelzése, a patogénnel

szembeni ellenálló-képesség olyan fitness indikátor lehetett, amely nagyobb jelentőséggel bírhatott, mint a modern társadalmakban. Ez azt jelenti, hogy a relatíve kiszámítható, bőséges erőforrásokkal ellátott, szervezett egészségüggyel rendelkező környezetben más párválasztási stratégia és preferencia lehetett adaptív, mint abban, amely erőforrásokban szegényesebb és ahol magasabb a fertőzés gyakorisága is. Amennyiben a nők újra és újra ki voltak téve az evolúció során mindkét fajta környezetnek (stabil vs. bizonytalan), valószínűleg egy adaptív pszichológiai mechanizmus, az átkapcsolás (trade-off) segítségével voltak képesek dönteni abban, hogy a partner kapcsolatba való befektetési képessége vagy átlagon felüli genetikai minősége járul-e hozzá inkább az utód túléléséhez (Gangestad & Simpson, 2000).

Miért korlátlanabb a homoszexuális férfiak szocioszexualitása az átlag férfi populációénál? Az evolúciósan értelmezett férfi reprodukív stratégia egyfajta mennyiségi elv alapján működik, amely a szexuális partnerek maximalizálására hajlamosít, és amely működésnek leginkább az elérhető partnerek száma szab határt. A homoszexuális férfiak „hatékonyabban” valósítják meg ezt a viselkedést, hiszen kevésbé korlátozott szocioszexualitást mutatnak. Ennek oka az lehet, hogy a homoszexuális férfiak partnerként sokkal nyitottabbak a rövid távú kapcsolatok iránt, mint a nők (akik számos biológiai és társadalmi, morális korlátba ütköznek alkalmi kapcsolataik realizálásakor), így az érdeklődő homoszexuális férfiak nagyobb eséllyel jutnak vágyott partnerhez a hozzájuk hasonlók között (Schmitt, 2007).

A szocioszexualitás és életkor összefüggését elemezve a következőket találtuk a három vizsgált csoportban. A férfiak és nők globális SO indexe nem függ össze az életkorral, míg a homoszexuális férfiak viszont annál korlátlanabb szocioszexualitásról számolnak be, minél idősebbek. Alskálákra bontva életkor és szocioszexualitás összefüggései összetettebb formában mutatkoznak meg. A heteroszexuális nők és férfiak az életkor előrehaladtával korlátlanabb szocioszexuális viselkedést mutatnak (tehát több alkalmi kapcsolatról számolnak be), ugyanakkor alacsonyabb szocioszexuális vágy jellemzi őket, mint fiatalabb társaikat (DeLamater & Moorman, 2007). *Miért csökken a szocioszexuális vágy az életkor előrehaladtával férfiaknál és nőknél?* A szexuális motiváció egyik alapvető élettani bázisa a szervezet nemi hormon (tesztoszteron) szintje mindkét nem esetében, amely koncentrációja az idősebbeknél csökkenhet (Edelstein, Chopik, és Kean, 2011).

A szocioszexuális attitűdre viszont az életkor változása nincs hatással: az idősebbek több tapasztalatuk ellenére sem rendelkeznek megengedőbb attitűddel az alkalmi szexszel kapcsolatban. *Miért független a szocioszexuális attitűd az életkortól nőknél és férfiaknál?* A SOI másik két alskálájával ellentétben (viselkedés, vágy) az attitűd kevésbé függ össze a

hormonális működéssel, sokkal inkább a szocializációs, környezeti hatások egyfajta terméke. Feltételezhető, hogy ez az attitűd mindaddig stabil marad, amíg az egyén vágyaival, saját magáról alkotott képével, a társadalmi elvárásokkal ezt össze tudja egyeztetni. A női és férfi átlagpopuláció esetében az életkor előrehaladtával a szocioszexuális vágy csökken, és ez valószínűleg összhangban van az idősödő egyén szexualitásáról alkotott társadalmi vélekedéssel (Trudel, Turgeon, & Piche, 2000). Ennek alapján tehát nincs szükség az attitűd megváltoztatására.

Miért független a globális szocioszexualitás a nők és férfiak esetében az életkortól? Az átlag női és férfi populáció esetében, úgy tűnik, azért nincs jelentősége a globális szocioszexuális pontszám alakulásában az életkornak, mert bár fiatalabb korban magasabb vágy és kevesebb tapasztalat jellemző rájuk, addig idősebb korban több tapasztalat és kevesebb vágy, amely az életkortól független attitűd mellett végső soron kiegyenlíti egymást.

A homoszexuális férfiak adatai ettől eltérő mintázatot mutatnak. Esetükben az életkor nincs hatással a szocioszexuális vágy mértékére, viszont az idősebbek elfogadóbb attitűdöt mutatnak az alkalmi szexszel kapcsolatban és korlátlanabb szocioszexuális viselkedésről számolnak be. *Miért független a szocioszexuális vágy az életkortól a homoszexuális férfiaknál?* A jelenség egyik lehetséges magyarázata a prenatális gonadális hormonok megemelkedett szintjével függhet össze: számos vizsgálatban magasabb magzati tesztoszteron koncentrációra utaló 2:4 ujjarányt mértek a homoszexuálisoknál, mint a heteroszexuális orientációjú személyeknél (Kangassalo, Pölkki és Rantala, 2011; Kraemer, Noll, Delsignore, Milos, Schnyder, & Hepp, 2006; Manning & Robinson, 2003). A megemelkedett férfi nemi hormonszint elégséges proximális magyarázatnak tűnik a homoszexuális férfiak korlátlanabb szocioszexualitására, de nem magyarázza meg, hogy az életkorral miért nem hanyatlik a szocioszexuális vágy az átlagos női és férfi populációhoz hasonlóan. A homoszexuális férfiak számára az azonos nemű szexuális partner iránti vágy nem csupán az érzelmi elköteleződéstől mentes szexualitásra törekvést jelenti, hanem az affiliáció lehetőségét is magában hordozza. Néhány kutató úgy véli, a homoszexualitás kialakulásának evolúciós hátterében többek között a férfiak közötti agresszió csökkentése is szerepet játszhatott (Muscarella, 1999; Kirckpatrik, 2000; Rahman & Wilson, 2003). Eszerint a nem homoszexuális férfi kötődési igénye megvalósulhat tartós partnerrel, amely mellett főként a (fiatalkori magasabb) tesztoszteron szinttel összefüggésben alkalmi szexuális kapcsolatban is részt venne (szocioszexuális vágy), míg a homoszexuális férfira inkább jellemző, hogy számára a (rövid távú) partner egy lehetséges koalíciós partnerként is szóba jöhet. Ezen felül az affiliáció hormonálisan is független az életkor előrehaladtával csökkenő tesztoszterontól,

hiszen ezen viselkedés irányításában az oxitocin és a vazopresszin játszik szerepe (Insel, 2007). Röviden: az alkalmi szex iránti vágy a homoszexuális férfiak esetében az affiliáció iránti igényt is magában hordozza, ezért nem csökken az életkor előrehaladtával.

Természetesen az is elképzelhető, hogy az átlagpopuláció tekintetében az idősebb férfiak nagyobb valószínűséggel élnek tartós, érzelmileg elkötelezett, hosszú-távú párkapcsolatban, mint a fiatalabbak, amely igényeiknek megfelelő szexuális aktivitást tesz lehetővé.

Miért megengedőbbek az idősebb homoszexuális férfiak az alkalmi szexszel kapcsolatban, mint a fiatalabbak? Míg az átlag női és férfi populáció esetében az életkorral csökkenő szocioszexuális vágy illeszkedik az idősödő emberek szexualitásáról alkotott társadalmi elképzelésekhez, addig a homoszexuális férfiaknál az életkor előrehaladtával megemelkedő szocioszexualitás vágy nincs összhangban ezzel. Egyfajta kiegészítésre van szükség, amely a kognitív disszonancia csökkentésére szolgál. Ennek eszköze lehet, hogy az idősebb homoszexuális férfiak megengedőbb attitűdöt mutatnak az elköteleződés mentes szex iránt.

Miért mutatnak magasabb szocioszexuális viselkedést az idősebbek mindhárom csoportban, mint a fiatalabbak? Magyarázatra szorul az összp populáció tekintetében, hogy az idősebbek korlátlanabb szocioszexuális viselkedésről számolnak be a fiatalabbakhoz képest, míg a fiatalabbak magasabb vágyról nyilatkoznak, mint az idősebbek. Ez a látszólagos ellentmondás („ha nem vágnak rá annyira, miért csinálják”) azzal oldható fel, hogy a kéréőívben a viselkedésre vonatkozó kérdések egy része a távolabbi múltra vonatkozik. Tehát minden bizonnyal az idősebbeknek nagyobb esélyük volt realizálni életük során a fiatalabb korokban (valószínűleg) magasabb vágyat.

6. KORLÁTOK

Mivel vizsgálatunk elsősorban egy nemzetközi mérőeszköz hazai adaptálására irányult, több korlással is rendelkezik. Elsőként mintánk sajátos alcsoportjai tekinthetők korlátnak. Vizsgálatunkban – az evolúciós pszichológia által elfogadott módon – a nemi orientációra nézve kontrollálatlan módon hasonlítottunk össze férfiakat és nőket. Feltételezhetően ezen csoportok nem tisztán heteroszexuális orientációjú egyéneket tartalmaznak, vélhetően azonban nem különbözik az átlagpopulációbeli előfordulásuktól. Sajátos módon alkalmunk nyílt homoszexuális férfiak csoportjával is kitölteni kérdőíveinket, és őket mint a férfiak tágabb populációjának különleges alcsoportját kezelni. Bár eredményeink a predikciókkal és a

homoszexualitásról szóló társadalomtudományi és evolúciós pszichológiai elméletekkel és vizsgálatokkal egybevágnak, mégis fontosnak tartjuk, hogy a vizsgálatot a nemi orientáció feltérképezésével, vagy homoszexuális nők bevonásával megismételjük. Tisztában vagyunk azzal is, hogy a párválasztási és párkapcsolati viselkedés nem írható le pusztán a szocioszexualitás jelenségével, ezért a reproductív magatartásformák szűk szeleteként értelmezhetjük azt. Ezen felül annak is tudatában vagyunk, hogy a szocioszexualitást csupán az életkor, a nem, és bizonyos mértékig a nemi orientáció tekintetében vizsgáltuk. A szocioszexualitás alakulásában természetesen ezen kívül számtalan tényező szerepet játszhat még, többek között a személyiségvonások, a társadalmi konvenciók, a párkapcsolati státusz vagy a vallásos meggyőződés. Jelen vizsgálatban azonban – célkitűzésünket szem előtt tartva – elégségesnek ítéltük ezen adatok feldolgozását és kezelését. Későbbi vizsgálatok, amelyek a fentiekben megjelölt területek feltárására vállalkoznak, már egy magyar mintán validált, megbízható mérőeszkővel tehetik mindezt.

7. KÖVETKEZTETÉSEK

Mivel az egyén által alkalmazott rövid vagy hosszú távú párválasztási stratégia, és ennek mérhető eleme a korlátozott vagy korlátlan szocioszexualitás szorosan összekapcsolódik a személyiség öröklött és tanult komponenseivel, a SOI-R eszköz használatával lehetőség nyílik a párkapcsolati motivációk nem belüli- és nemek közötti-, valamint nemi irányultságok közötti különbségek alaposabb feltérképezésére. Az eszköz igen prediktív lehet a társas viszonyok (a szexualitással eddig nem egyértelműen összefüggésbe hozható) egyéb dimenzióival kapcsolatban is, mint például az együttműködés, a megbízhatóság vagy a machiavellizmus. A SOI-R kutatásban való alkalmazása mellett egyéb tesztekkel használható a klinikai munkában is, ahol ugyanolyan jó eszköz lehet a párkapcsolati- és szexuálterápiában, mint az „egyszerű” önmegismerést céljával kitűző segítő beszélgetésben.

8. IRODALOM

- Archer, J., Mehdiqhani, M (2000). Strategic Pluralism: Men and Women Start From a Different Point. *Behavioral and Brain Sciences* 23 (4): 588-588.
- Bailey, J. M., Gaulin, S., Agyei, Y. A., Gladue, B. A. (1994). Effect of gender and sexual

- orientation on evolutionarily relevant aspects of human mating psychology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 1081-1093.
- Baumeister, R. F., Twenge, J. M. (2002). Cultural suppression of female sexuality. *Review of General Psychology*, 6, 166–203.
- Bem, S. L. (1974) The measurement of psychological androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 255-162.
- Bereczkei, T. (2003) *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Bleske, A. L., Buss, D. M. (2000). Can men and women be just friends? *Personal Relationships*, 7, 131–151.
- Brennan, K. A., Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic relationship functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 267–283.
- Buss, D. Schmitt, D. (1993). Sexual strategies theory: an evolutionary perspective on human mating. *Psychological Review*, 100, 204-232.
- Clark, R. D., Hatfield, E. (1989). Gender differences in receptivity to sexual offers. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 2, 39-55.
- Cunningham, S. J., Russell, P. A. (2004). The influence of gender roles on evolved partner preferences. *Sexualities, Evolution & Gender*, 6, 131-150.
- DeLamater, J., & Moorman, S. (2007). Sexual behavior in later life. *Journal of Aging and Health*, 19, 921-945.
- Diamond, M.(1993). Homosexuality and bisexuality in different populations. *Archives of Sexual Behaviour*, 22, 291–310.
- Edelstein, R. S., Chopik, W. J., & Kean, E. L. (2011). Sociosexuality moderates the association between relationship status and testosterone in men and women. *Hormones and Behavior*, 60, 248-255.
- Gangestad, S. W., Simpson, J. A. (1990). Toward an evolutionary history of female sociosexual variation. *Journal of Personality*, 58, 69-96.
- Gangestad, S. W., Simpson, J. A. (2000) The evolution of human mating: Trade-offs and strategic pluralism. *Behavioral and Brain Sciences*, 23, 573-644.
- Gross, M. (1996) Alternative reproductive strategies and tactics. Diversity within sexes. *Trends in Ecology and Evolution*, 11, 92-98.
- Hazan, C., Zeifman, D. (1999) Pair bonds as attachments: Evaluating the evidence. In: Cassidy, J., Shaver, P.R. (eds.) *Handbook of Attachment Theory and Research*. 336-354. Guilford, New York.

- Insel, T. R. (1997). A neurobiological basis of social attachment. *American Journal of Psychiatry*, 154: 726-735.
- Kangassalo, K., Pölkki, M., Rantala, M. J. (2011) Prenatal influences on sexual orientation: digit ratio (2D:4D) and number of older siblings. *Evolutionary Psychology*, 9(4): 496-508.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E. (1948). *Sexual behavior in the human male*. Saunders, Philadelphia.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., Martin, C. E., Gebhard, P. H. (1953). *Sexual behavior in the human female*. Saunders, Philadelphia.
- Kirkpatrick, R. C. (2000). The evolution of homosexual behaviour. *Current Anthropology*, 41, 385–413.
- Kraemer, B., Noll, T., Delsignore, A., Milos, G., Schnyder, U., & Hepp, U. (2006). Finger length ratio (2D:4D) and dimensions of sexual orientation. *Neuropsychobiology*, 53, 210–214.
- Laumann, E. O., Michael, R. T., Gagnon, J. H., & Michaels, S. (1994). *The social organization of sexuality: sexual practices in the United States*. Chicago: University of Chicago Press.
- Low, B. S. (2007). Ecological and sociocultural influences on mating and marriage systems. In Dunbar, R., Barrett L. (eds.), *The Oxford handbook of evolutionary psychology*, 449–462, Oxford University Press, Oxford, England.
- Manning, J.T., Robinson, S.J. (2003). 2nd to 4th digit ratio and a universal mean for prenatal testosterone in homosexual men. *Medical Hypotheses*. 61, 303-306.
- Mikach, S. M., Bailey, J. M. (1999). What distinguishes women with unusually high numbers of sex partners? *Evolution and Human Behavior*, 20, 141-150.
- Muscarella, F. (1999). The homoerotic behavior that never evolved. *Journal of Homosexuality* 37(3), 1-18.
- Penke, L., Asendorpf, J. B. (2008). Beyond global sociosexual orientations: A more differentiated look at sociosexuality and its effects on courtship and romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1113-1135.
- Rahman, Q., & Wilson, G. D. (2003). Born gay? The psychobiology of human sexual orientation. *Personality and Individual Differences*, 34,1337–1382.
- Roff, D. A. (1992). *Evolution of life histories: Theory and analysis*. Chapman & Hall, New York.
- Schmitt, D. P. (2005) Fundamentals of Human Mating Strategies. In Buss, D. M. (Ed.) *The*

- Handbook of Evolutionary Psychology*. 258-291. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Schmitt, D. P. (2007). Sexual strategies across sexual orientations: How personality traits and culture relate to sociosexuality among gays, lesbians, bisexuals, and heterosexuals. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 18, 183–214.
- Schmitt, D. P., Alcalay, L., és 117 munkatársa (2003). Universal sex differences in the desire for sexual variety: Tests from 52 nations, 6 continents, and 13 islands. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 85-104.
- Simon, E. P. (1997). *Adult attachment style and sociosexuality*. Dissertation Abstracts International, 57, 5966B.
- Simpson, J. A., Rholes, W. S. (1994). Stress and secure base relationships in adulthood. In Bartholomew, K., Perlman D. (eds.), *Attachment processes in adulthood: Advances in personal relationships*, 181–204, Jessica Kingsley, London.
- Simpson, J. A., Wilson, C. L., Winterheld, H. A. (2004). Sociosexuality and romantic relationships. In Harvey, J.H., Wenzel, A., Sprecher, S. (eds.) *Handbook of sexuality in close relationships*, 87–111. Erlbaum, Mahwah, New Jersey
- Simpson, J., Gangestad, S. (1991). Individual differences in sociosexuality: evidence for convergent and discriminant validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60, 870-883.
- Simpson, J., Gangestad, S. (1992). Sociosexuality and Romantic Partner Choice. *Journal of Personality*, 60, 31-51.
- Stephan, C. W., Bachman, G. F. (1999). What's sex got to do with it?: Attachment, love schemas, and sexuality. *Personal Relationships*, 6, 111-123.
- Symons, D. (1979) *The Evolution of Human Sexuality*. Oxford University Press, New York.
- Trivers, R. (1972). Parental investment and sexual selection. In Campbell, B. (eds) *Sexual selection and the descent of man 1871-1971*, 136-179. Aldine, Chicago.
- Trudel, G., Turgeon, L., & Piche, L. (2000). Marital and sexual aspects of old age. *Sexual & Relationship Therapy*, 15(4), 381-406.
- Walker, D. F., Tokar, D. M., Fischer, A. R. (2000). What are eight popular masculinity-related instruments measuring? Underlying dimensions and their relations to sociosexuality. *Psychology of Men and Masculinity*, 1, 98-108.
- Wellings, K., Field, J., Johnson, A. M., & Wadsworth, J. (1994). *Sexual behaviour in Britain: the National Survey of sexual attitudes and lifestyles*. Harmondsworth, England: Penguin.

Wright, T. M. (1999). Female sexual behavior: Analysis of Big Five trait facets and domains in the prediction of sociosexuality. *Dissertation Abstracts International*, 59, 5611B.

MEASURING SEXUAL COMMITMENT.
HUNGARIAN VERSION OF THE
SOCIOSEXUAL ORIENTATION INVENTORY REVISED (SOI-R)

ABSTRACT

Theoretical background: Affectionless, uncommitted sexual behavior was formerly interpreted in psychology as a function of individual decisions, a kind of intrapsychic variable. Since the Kinsey-reports (Kinsey et al., 1948; 1953) psychology vindicates the objective investigation of the issue with reliable measures. Sexual behavior is directly linked to reproductive success, so measuring sexual behavior has been of great interest for evolutionary scientists as well since long ago. Most currently Penke and Asendorpf (2008) created the revised version of Sociosexual Orientation Inventory (SOI-R), which has been used in dozens of studies since its creation. Aim of the study was to test the utility of the Hungarian version, and to analyze the factor structure and internal reliability of the inventory. Method: We translated and analyzed the structure of the inventory on a Hungarian sample (n=1472). Results: Our results show that the Hungarian version has the same structure as the original measure and is a reliable inventory for further studies of sociosexuality. Summary: The sociosexual scores of the three groups of our sample are statistically different in the expected direction: women show lower SOI scores than men, while the highest SOI scores are to be found in the group of homosexual men. Theory of Sexual Strategies, Theory of Life-Story Strategies and the Model of Plural Strategy help us understand the adaptive value of limited and unlimited sociosexuality in certain circumstances during human evolution.

KEYWORDS: Sociosexual Orientation Inventory, Sexual Strategies, Mate Choice, Evolution

1. melléklet

Szocioszexuális orientáció kérdőív (SOI-R)

Kérem, válaszoljon őszintén a következő kérdésekre!

1. Hány különböző partnerrel létesített szexuális kapcsolatot az elmúlt 12 hónapban?

-
- 0 1 2 3 4 5-6 7-9 10-19 20 vagy több

2. Hány különböző partnerrel létesített alkalmi szexuális kapcsolatot (közösült) élete során úgy, hogy az egy és valóban csak egyetlen alkalom volt?

-
- 0 1 2 3 4 5-6 7-9 10-19 20 vagy több

3. Hány különböző partnerrel létesített már szexuális kapcsolatot (közösült) úgy, hogy nem kívánt ezzel a személlyel hosszú távú párkapcsolatot kialakítani?

-
- 0 1 2 3 4 5-6 7-9 10-19 20 vagy több

4. A szexuális érintkezés szerelem nélkül is elfogadható.

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Egyáltalán nem értek
egyet

Teljesen egyetértek

5. Elképzelhetőnek tartom, hogy a különböző partnerekkel folytatott „alkalmi” szexuális érintkezés élvezetes lehet számomra.

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Egyáltalán nem értek
egyet

Teljesen egyetértek

6. Senkivel nem szeretnék szexuális kapcsolatot létesíteni addig, amíg nem vagyok biztos benne, hogy a kapcsolat hosszú távú és komoly lesz.

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Egyáltalán nem értek
egyet

Teljesen egyetértek

7. Milyen gyakran vannak szexuális fantáziái olyan valakiről, akivel ön nem áll elkötelezett párkapcsolatban?

- 1 – soha
 2 – nagyon ritkán
 3 – két-háromhavonta
 4 – havonta
 5 – kéthetente
 6 – hetente
 7 – heti több alkalommal
 8 – majdnem minden nap
 9 – naponta legalább egyszer

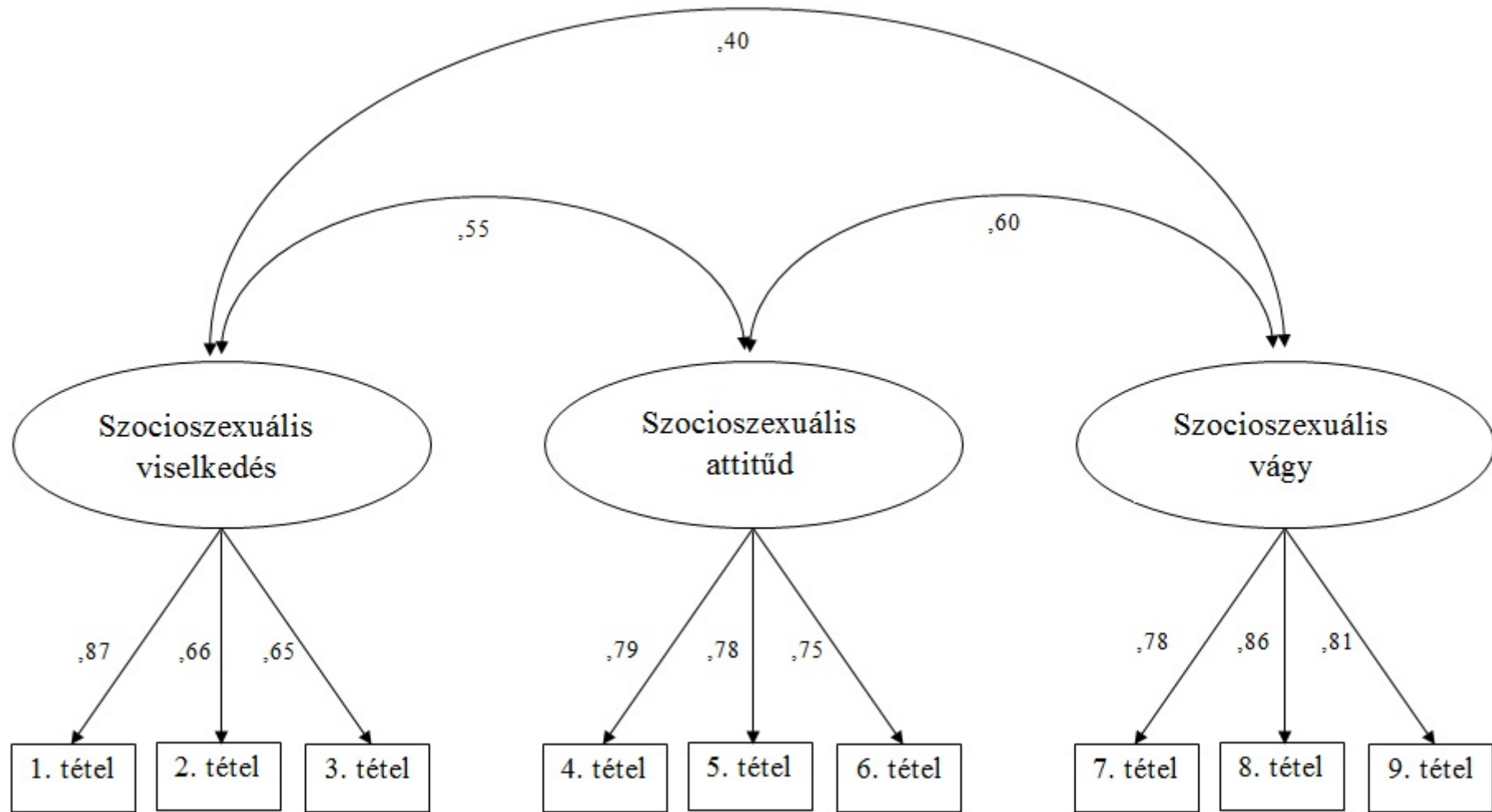
8. Milyen gyakran tapasztal szexuális izgalmat, amikor olyan valakivel kerül kapcsolatba, akivel ön nem áll elkötelezett párkapcsolatban?

- 1 – soha
- 2 – nagyon ritkán
- 3 – két-háromhavonta
- 4 – havonta
- 5 – kéthetente
- 6 – hetente
- 7 – heti több alkalommal
- 8 – majdnem minden nap
- 9 – naponta legalább egyszer

9. A mindennapok során milyen gyakran vannak spontán fantáziái arról, hogy olyan ismeretlen személlyel érintkezik szexuálisan, akivel éppen csak találkozott?

- 1 – soha
- 2 – nagyon ritkán
- 3 – két-háromhavonta
- 4 – havonta
- 5 – kéthetente
- 6 – hetente
- 7 – heti több alkalommal
- 8 – majdnem minden nap
- 9 – naponta legalább egyszer

Instrukciók az értékeléshez. Az 1-3. itemek kódolása a következő: 0=1, 1=2, ... 10-19=8, 20 vagy több=9. Az első három item összege adja viselkedésre vonatkozó alszkálát. A 6. item fordított kódolású. A 4-6. item összege adja az attitűdökre vonatkozó alszkálát. A 7-9. item összege adja a vágygal kapcsolatos alszkálát. Az 1-9. itemek összeadásával megkaphatjuk a globális szocioszexuális orientációt.

1. ábra. A Szocioszexuális Orientáció Kérdőív magyar változatának konfirmációs faktoranalízise. Minden faktorsúly és minden kovariancia szignifikáns ($p < 0,001$).

	Szocioszexuális viselkedés			Szocioszexuális attitűd			Szocioszexuális vágy		
Szocioszexuális attitűd	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)						
	r=0,50	r=0,43	r=0,62						
Szocioszexuális vágy	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)			
	r=0,20	r=0,23	r=0,27	r=0,39	r=0,47	r=0,38			
Globális szocioszexuális index (SOI összpontszám)	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)	Nők (n=832)	Férfiak (n=513)	HoF (n=127)
	r=0,69	r=0,68	r=0,84	r=0,89	r=0,86	r=0,85	r=0,67	r=0,76	r=0,68

HoF: homoszexuális férfiak; minden korreláció esetén $p < 0,01$

1. táblázat. A Szocioszexuális Orientáció Kérdőív alskáláinak és összpontszámának Pearson-féle korrelációi

		Szocioszexuális viselkedés	Szocioszexuális attitűd	Szocioszexuális vágy	SOI összpontszám
Nők (n=832)	É l e t k o r	$r = 0,114^{**}$	$r = 0,019$	$r = - 0,140^{***}$	$r = - 0,005$
Férfiak (n=513)		$r = 0,126^{**}$	$r = - 0,037$	$r = - 0,251^{***}$	$r = - 0,058$
Homoszexuális férfiak (n=127)		$r = 0,245^{**}$	$r = 0,191^*$	$r = 0,035$	$r = 0,208^*$

szignifikancia szintek: * $p < 0,05$; ** $p < 0,005$; *** $p < 0,001$

2. táblázat. Életkor és szocioszexualitás lineáris korrelációja a három almintán

SOI skálák	Nők (n = 832)		Férfiak (n=513)		Homoszexuális férfiak (n=127)		F	p
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás		
Viselkedés	7,03 ^a	4,22	8,10 ^b	5,41	17,25 ^c	7,42	231,05	< 0,001
Attitűd	14,17 ^a	7,42	18,10 ^b	7,30	20,94 ^c	6,30	76,37	< 0,001
Vágy	8,57 ^a	4,89	14,14 ^b	6,65	16,17 ^c	5,91	208,22	< 0,001
Globális szocioszexuális index (SOI összpontszám)	29,78 ^a	12,80	40,34 ^b	14,94	54,36 ^c	15,50	220,99	< 0,001

Az egyes változókon eltérő felső index- szel jelzett átlagok szignifikáns mértékben különböznek egymástól (Bonferroni $p < 0,005$).

A varianciaanalízis esetében a szabadságfok minden elemzés esetén $df=2$.

3. táblázat. Az egyes részminták SOI-skálákon elért pontszámain végzett egyszempontos varianciaanalízis eredményei